

# Međuovisnost demografskih obilježja iseljeničkoga kontingenta i radnog sustava Republike Hrvatske

MONIKA BALIJA VINCEK\*

Fakultet hrvatskih studija, Sveučilište u Zagrebu  
Zagreb, Hrvatska

Pregledni rad

UDK: 314-054.7:331(497.5)

doi: 10.3935/rsp.v33i1.258

Primljeno: siječanj 2023.

*Radni sustav Republike Hrvatske odavno nije u funkciji hrvatskoga gospodarstva, a osim nepovoljnih pokazatelja prirodnoga kretanja stanovništva, spomenutome znatno doprinosi i intenzivno iseljavanje stanovništva Hrvatske nakon pridruživanja EU. Izostankom mjera kojima bi se stanovništvo zadržalo u zemlji, Hrvatska se suočava s deficitom radnika pojedinih struka koji se nadoknađuju stranim radnicima. Analiza u radu pritom je potvrdila kako su demografska obilježja stanovništva doseljenog u Hrvatsku znatno nepovoljnija od demografskih obilježja odseljenih. Druga je to strana slobode kretanja radne snage koja stvara sve veće razvojne razlike među pojedinim dijelovima Europe. Zadaća je zemalja suočenih sa spomenutim trendovima stoga ljudski potencijal postaviti u osnovicu svih razvojnih politika jer se odlazak stanovništva odražava na sve javne sustave koji izravno ovise o demografskim obilježjima populacije. Cilj je ovog rada stoga utvrditi međuovisnost demografskih obilježja iseljeničkoga kontingenta i radnog sustava Republike Hrvatske.*

**Ključne riječi:** Republika Hrvatska, iseljavanje, radni sustav, radna snaga, imigracija.

## UVOD

U uvjetima globalne konkurencije za kvalificiranu radnu snagu, migracije više ne predstavljaju isključivo demografski fenomen, već postaju jedno od ključnih razvojnih pitanja suvremenih država. Razvijene zemlje koje su shvatile važnost ljudskoga kapitala već odavno u samom vrhu ciljeva nacionalnih razvojnih politika razmatraju stanovništvo kao nositelja gospodarskog napretka te definiraju i provode niz mjera kojima vlastitu radnu

snagu nastoje zadržati u zemlji podrijetla, a stranu potaknuti na imigraciju (Balijski, 2020.a). Potonje posebno dolazi do izražaja u uvjetima intenziviranja međunarodnih migracija koje se danas gotovo pa ne mogu zaustaviti ekonomskim/političkim mjerama već vode k sukobima među ekonomskim zahtjevima i migracijskim politikama pojedinih zemalja (Papastergiadis, 2000.). Mobilnost radne snage europskog kontinenta posebno je uvjetovalo temeljno načelo EU-a, sloboda kretanja radne

\* Monika Balijski Vincek, Fakultet hrvatskih studija, Sveučilište u Zagrebu, Sveučilišni kampus Borongaj, Borongajska cesta 83d, 10 000 Zagreb, Hrvatska / Faculty of Croatian Studies, University of Zagreb, University Campus Borongaj, Borongajska cesta 83d, 10 000 Zagreb, Croatia, mbalijski@fhs.hr

snage (European Parliament, 2021.), koja je potaknula intenzivne iseljeničke tokove iz slabije razvijenih zemalja Europe prema razvijenijim članicama te uvjetovala brojne negativne posljedice na prostor podrijetla migranata (Bališa, 2020.b).

Gubitak mladoga, radno sposobnoga i potencijalno reproduktivnoga stanovništva odlascima u inozemstvo od posebnog je značaja za zemlje poput Hrvatske, koju ionako obilježavaju negativni demografski pokazatelji (Bališa, 2020.b). U takvim okolnostima emigracija dodatno produbljuje postojeće demografske neravnoteže te ograničava dugoročne razvojne i gospodarske kapacitete zemlje. Fenomen kojemu se u uvjetima sve intenzivnije mobilnosti radne snage pritom pridaje sve više pažnje jest tzv. *brain drain*, odnosno odlazak u inozemstvo visokoobrazovane radne snage koja svojim odlaskom, posebice trajnog karaktera, predstavlja izravnu prijetnju gospodarskoj konkurentnosti i na pretek zemalja podrijetla migranata (Troškot i sur., 2019.). Odljev mozgova tako predstavlja jedan od negativnih učinaka na zalihu ljudskoga kapitala u zemlji podrijetla migranata (Carling, 1996.). Zemlje suočene s navedenim trendovima dužne su ljudski potencijal prepoznati kao temeljni razvojni resurs te ga postaviti u središte svojih javnih i gospodarskih politika. Odlazak radno sposobnoga stanovništva ne utječe pritom samo na ukupnu brojnost populacije, već i na njezin prostorni razmještaj, dinamiku prirodnoga kretanja te dobnu i ekonomsku strukturu, a posredno i na funkcioniranje svih javnih sustava koji su izravno uvjetovani demografskim obilježjima stanovništva (Wertheimer-Baletić, 1999.; Bališa, 2020.a, 2020.b).

Cilj je ovoga rada stoga analizom strukturnih obilježja iseljenoga kontingenta od

ulaska Hrvatske u EU do zaključno 2020.<sup>1</sup> utvrditi međuovisnost istih s radnim sustavom Republike Hrvatske. U prvome dijelu rada, nakon razrade slobode kretanja radne snage kao temeljnoga načela Europske unije koje je potaknulo intenziviranje emigracijskih tokova iz Republike Hrvatske, analiziraju se temeljna obilježja vanjske migracije Hrvatske nakon pristupanja EU 2013. godine. U drugome dijelu rada naglasak se stavlja na utvrđivanje demografskih obilježja suvremenoga iseljeničkoga kontingenta te na analizu njihove međuovisnosti s radnim sustavom Republike Hrvatske. Zaključno, na temelju provedenih analitičkih postupaka argumentira se kako poticanje povratka hrvatskih iseljenika, uz istodobno osmišljenu i selektivnu radnu imigraciju, predstavlja nužnu strategiju Republike Hrvatske.

## TEORIJSKO-METODOLOŠKE POSTAVKE ISTRAŽIVANJA I PREGLED LITERATURE

U suvremenim europskim državama upravo međunarodne migracije imaju presudnu ulogu u oblikovanju ukupnog broja stanovnika, dinamike demografskih promjena te strukture populacije (Coleman, 2008.). Vanjska migracija, dakle, istodobno djeluje na prostor primitka i podrijetla migranata te čini integralni dio ukupnog kretanja stanovništva (Nejašmić, 2005.; Wertheimer-Baletić, 1999.). Osim dvojnog učinka na mjesto podrijetla i primitka migranata, migracije imaju dva vremenska učinka – trenutačni, koji se očituje u činjenici kako migracija kao događaj trenutno mijenja ukupan broj te strukturu stanovnika, i dugoročni (odgođeni) učinak, koji se manifestira u činjenici kako stanovništvo koje napušta mjesto odredišta sa sobom odnosi i buduća rođenja i sl. Useljavanje pak u

<sup>1</sup> U trenutku pisanja rada i slanja na objavu, 2021., odnosno početkom 2022. godine, posljednji dostupni podatci Državnog zavoda za statistiku korišteni u radu bili su za 2020. godinu.

mjesto odredišta ima trenutačni učinak vidljiv u povećanju broja stanovnika i promjeni njegovih struktura (Coleman, 2008., 2009.), odnosno dugoročni učinak na nove vitalne događaje (rođenja, brakove, itd.) u mjestu doseljenja te strukturne promjene koje će u budućem razdoblju u manjoj ili većoj mjeri pogodovati prirodnom kretanju stanovništva (Wertheimer-Baletić, 1999.).

Stanovništvo koje migrira ima svojevrsne demografske, odnosno društveno-gospodarske karakteristike u odnosu na stanovništvo koje ne migrira (Stahl, 1982.). Osobe s pojedinim karakteristikama; poput dobi, bračnoga stanja, spola, fertiliteta, zanimanja i obrazovanja; sustavno pokazuju veću sklonost migriranju od preostalog stanovništva. Stoga, uz pretpostavku slobodnog kretanja ljudi između područja podrijetla i primitka migranata, u području podrijetla postoji određena tzv. autoselekcija migranata iz ukupnog stanovništva prema različitim obilježjima. Potonja su od izrazite važnosti jer za potrebe demografske analize i istraživanja privrednog razvoja određenog područja nije dovoljno spoznati i kvantificirati isključivo smjer i obujam migracija, već i strukturne značajke stanovništva sklonog migracijama. Iste su od velikog značaja pri analizama utjecaja migracija na razvoj stanovništva pojedinog prostora, međutim i važan su indikator za utvrđivanje odrednica migracije te demografskih i društveno-gospodarskih posljedica istih (Wertheimer-Baletić, 1999.).

Složenost proučavanja naslovne problematike posebno je vezana uz dostupnost službenih statističkih podataka o migracijama stanovništva Republike Hrvatske. Podatke o migraciji stanovništva Hrvatske prikuplja MUP, a u obliku godišnjih izvješća objavljuje Državni zavod za statistiku (DZS). Definiciju međunarodnog migran-

ta pritom temelje na konceptu uobičajenog mjesta stanovanja, a doseljenima i odseljenima »smatraju se osobe koje su promijenile uobičajenu državu stanovanja na razdoblje koje je, ili se očekuje da će biti, dugo najmanje godinu dana« (DZS, 2021.). Spomenuto je uređeno i Zakonom o prebivalištu (NN, 144/2012., 158/2013.), odnosno zakonskom obvezom prijave i odjave prebivališta prilikom trajnog nastanjenja u drugoj državi duljeg od godinu dana, a koje se mnogi ne pridržavaju. Pri analizi međuovisnosti strukturnih obilježja migracijskoga kontingenta i radnog sustava u ovom će se radu primarno koristiti podatci godišnjih izvješća i priopćenja Državnog zavoda za statistiku RH, uz svijest da su emigracijski tokovi u razdoblju nakon ulaska Hrvatske u EU razmjernom veći od prikazanoga<sup>2</sup>, što su dosadašnja istraživanja i potvrdila (Akrap i sur., 2017.; Pokos, 2017.; Pavić i Ivanović, 2019.; Balijski, 2020.a).

Međunarodne migracije, osim što mijenjaju prostorni raspored svjetskoga stanovništva, utječu na sve javne sustave zemalja primitka i podrijetla migranata stoga ne čudi potreba i interes brojnih znanstvenika i stručnjaka upravo za tu temu. Najveći se broj istraživanja pritom odnosi na posljedice migracija na određene zemlje, odnosno utjecaj imigracije na fiskalnu politiku i tržište rada zemalja primitka migranata (Adjei i sur., 2021.; Ben-Gad, 2004.; Coleman i Rowthorn, 2004.; Dustmann i Frattini, 2014.; Kancs i Lecca, 2018.) te društvene, političke i kulturološke posljedice imigracije (Davidov i sur., 2020.; Helbling i sur., 2020.; Schutt i Mejía, 2017.). Spomenuti su autori u velikoj mjeri suglasni kako imigracija, posebice radna, pozitivno doprinosi gospodarskom rastu, konkurentnosti te demografskim pokazateljima odredišnih zemalja, dok su ne-

<sup>2</sup> Osim analize statističkih podataka DZS-a i EUROSTAT-a te sinteze relevantne literature, u radu su korištene i opće metode (induktivna i deduktivna, deskripcija i komparacija, računske/kvantitativne te grafičke metode).

gativne implikacije imigracije nešto vidljivije u okviru društvenoga, kulturološkoga, odnosno političkoga aspekta.

Broj radova koji utvrđuju posljedice emigracije na zemlje podrijetla migranata nešto je manji (Dinkelman i Mariotti, 2016.; Markova, 2010.; Østergaard-Nielsen, 2003.; Roman i Voicu, 2010.), međutim, spomenutom se temom prije svega bave istraživači zemalja s izraženim posljedicama egzodusa stanovništva prema sjeverozapadnoj Europi. Potonji se u svojim istraživanjima najčešće osvrću na negativne posljedice iseljavanja, odnosno društveno-gospodarske učinke istoga; poput smanjenja ukupnog broja stanovnika, depopulacije, smanjenja broja djece u školama, nedostatka visokoobrazovane i niskokvalificirane radne snage itd.

Broj radova koji se bave iseljavanjem iz Hrvatske u znatnom je porastu nakon ulaska Hrvatske u EU i intenziviranja dotadašnjih trendova odlazaka stanovništva u inozemstvo. Ponajviše se pritom tematiziraju obujam, karakteristike, namjere, motivi i posljedice iseljavanja (Akrap, Strmota, Ivanda, 2017.; Balijski, 2019., 2020.; Goldner Lang i Lang, 2019.; Jerić, 2019.; Jurić, 2018.; Peračković i Rihtar, 2016.; Pokos, 2017.; Rajković Iveta i Horvatin, 2017.; Župarić-Iljić, 2016.), kao i tzv. *brain drain*, odnosno motivi i posljedice istoga (Čavrak, 2014.; Troskot, Prskalo i Šimić Banović, 2019.). Spomenuti autori zaključuju kako je iseljavanje iz Hrvatske nakon ulaska u EU znatno većeg razmjera od prikazanoga u godišnjim izvješćima DZS-a, upućuju na nepovoljne implikacije u gotovo svim javnim sustavima Republike Hrvatske, te zbog migracijskih kretanja hrvatskih državljana najavljuju gubitak od 20% stanovništva u sljedećih trideset godina. Osim toga, autori zaključuju kako je zbog nepovoljnih pokazatelja prirodnoga i prostornoga kretanja stanovništva Hrvatske već sada potrebno reformirati sve

politike koje su u međuovisnosti s demografskim promjenama.

## **OSNOVNA OBILJEŽJA VANJSKE MIGRACIJE REPUBLIKE HRVATSKE OD 2013. DO 2020. GODINE**

Iako je Hrvatska već tradicionalno iseljenička zemlja, početkom novog tisućljeća i odmakom od ratnih/poratnih devedesetih godina, ekonomskim i političkim oporavkom i stabilizacijom (Skupnjak Kapić, 2014.) Hrvatska je bilježila pozitivnu migracijsku bilancu s inozemstvom. Potvrđuju to i podatci DZS-a koji jasno ukazuju kako je do 2008. godine vanjski migracijski saldo Hrvatske bio pozitivan. Pojavom svjetske ekonomske krize 2009. godine migracijski saldo Republike Hrvatske ponovno je poprimio negativni predznak te do danas, zaključno s podacima za 2020. godinu, Hrvatska na godišnjoj razini bilježi veći broj odseljenih nego doseljenih (DZS; 2016., 2019., 2021.; Balijski, 2019.).

Iako Hrvatska negativan saldo migracije s inozemstvom evidentira od 2009. godine, iseljavanje se posebno intenziviralo 2013. godine, odnosno ulaskom Hrvatske u EU (Akrap, Strmota, Ivanda, 2017.; Pokos, 2017., Balijski 2019.; Jerić, 2019.). Migracijama na prostoru EU-a pritom pogoduje *sloboda kretanja radnika* kao jedna od četiri sloboda (uz kapital, robu i usluge) i temeljno načelo koje se primjenjuje na građane EU-a, te im omogućava kretanje i boravište, članovima njihovih obitelji ulazak u zemlju te boravište, rad u drugoj članici te odnos prema njima jednak odnosu prema državljanima zemlje primitka. Ista radnike »štiti« od diskriminacije temeljene na državljanstvu, a vezano uz zapošljavanje, plaću i ostale uvjete rada i zaposlenja na području EU-a (European Parliament, 2021.).

U prilog potonjemu govore i podatci Državnog zavoda za statistiku. Dok je

2012. godine broj odseljenih iz Hrvatske iznosio 12 877, 2013. iz Hrvatske su iselile 15 262, 2014. 20 858, a u godini vrhunca posljednjega iseljeničkoga vala (2017.) čak 47 352 osobe. Ulaskom Hrvatske u EU dotadašnje zemlje primateljice najvećeg broja iseljenoga stanovništva, poput Srbije i BiH, zamijenile su države članice EU-a, prije svega Njemačka, a obujam se iseljavanja istovremeno znatno povećao (Balija, 2019., 2020.a; Državni zavod za statistiku RH, 2013., 2014., 2015., 2018.).

Porast broja iseljenih u pojedine članice Unije posebno je vidljiv u godinama nakon isteka prijelaznoga razdoblja, odnosno ograničenog pristupa hrvatskih državljana tržištima rada zemalja članica Europske unije. Najbolji je primjer potonjega Njemačka koja je ulaskom Hrvatske u EU hrvatskim državljanima ograničila pristup vlastitom tržištu rada na razdoblje od dvije godine. Spomenute su restrikcije prestale vrijediti 30. lipnja 2015. godine, a od tog je razdoblja jasno vidljiv porast broja iseljenih u Njemačku. Dok je prema podacima DZS-a 2014. u Njemačku odselilo oko 8 000 ljudi, odseljenih je u Njemačku 2016. bilo više od 20 000, a 2017., u godini vrhunca iseljavanja, gotovo 30 000 (Balija, 2020.a; Državni zavod za statistiku, 2015., 2017., 2018.).

Značajno povećanje broja useljenih Hrvata nakon ukidanja ograničenoga pristupa njemačkom tržištu rada za hrvatske državljane vidljivo je i u podacima Saveznog statističkog ureda Njemačke koji pokazuju kako je 2014. u Njemačku uselilo oko 36 000 Hrvata, dok je 2015. i u godinama nakon useljavalo više od 50 000 Hrvata godišnje (Statistisches Bundesamt, 2021.). Jednak je slučaj i s Austrijom čiji službeni statistički podatci (Statistik Austria, 2021.) za 2020. godinu potvrđuju najveći broj doseljenih Hrvata i doseljenih rođenih u Hrvatskoj od početka recentnoga iseljeničkoga vala iz Hrvatske. Razlog je tome

otvaranje tržišta rada te zemlje za hrvatske državljane, 1. srpnja 2020. godine. Potonje potvrđuje utjecaj temeljnih načela Europske unije, ponajprije slobode kretanja radne snage, na obujam iseljavanja iz novih država članica (Balija, 2020.b).

Nakon pridruživanja Hrvatske Europskoj uniji, zaključno s podacima za 2020. godinu, iz Hrvatske je odselilo nešto više od 260 000 ljudi, dok je istovremeno u Hrvatsku iz inozemstva doselilo oko 160 000 ljudi. Pritom, dok je od ukupnog odseljenog kontingenta iz Hrvatske u promatranom razdoblju najviše njih odselilo u Njemačku (47,3 %), u ukupnom broju doseljenih u Hrvatsku, najviše je pristiglih iz BiH (51,9 %) (Državni zavod za statistiku, 2014.-2021.).

## **DEMOGRAFSKA OBILJEŽJA SUVREMENOGA ISELJENIČKOGA KONTINGENTA REPUBLIKE HRVATSKE**

Promotrimo li demografska obilježja iseljeničkoga kontingenta, jasno je vidljivo kako stanovništvo s pojedinim značajkama poput dobi, stupnja obrazovanja, spola i sl. iskazuje veću sklonost migraciji od ostaloga stanovništva. Spoznaja je istih pritom od iznimnog značaja za svako razumijevanje utjecaja vanjske migracije na ukupni razvoj prostora podrijetla i/ili primitka migranata (Wertheimer-Baletić, 1999.) jer čak i u državama gdje iseljavanje radne snage ne dovodi do značajnog smanjenja ukupnog broja stanovnika, ono može snažno poremetiti dobnu i spolnu strukturu populacije (Carling, 1996.). Promotrimo li stoga podatke DZS-a, jasno je vidljiv veći udio muškaraca (64,4%) od žena u ukupnom broju odseljenih osoba u inozemstvo 2020. godine, a najveći je broj odseljenih bio u najaktivnijoj dobi (radnoj i reproduktivnoj), osobito od 25 do 29 godina. Velik je broj odseljenih zabilježen i u

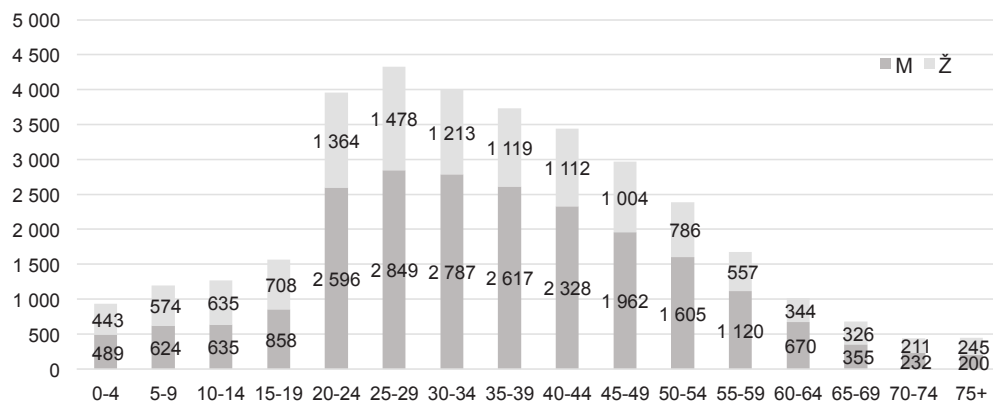
dobi 20-24 te 30-39 godina. Dakle, među ukupnim brojem odseljenih gotovo polovica njih je u dobi 20-39 godina (47,1%), što ukazuje da je iseljavanje dobrim dijelom ekonomski motivirano. Pritom, u gotovo svim dobnim skupinama muškarci su brojniji među odseljenima, osobito u dobi od 20 do 49 godina, što upućuje na dominantno radnu migraciju. Govorimo li o radno sposobnom stanovništvu, od ukupnog broja iseljenih 2020. godine njih 85,4% bilo je u dobi 15-64 godine, odnosno 80,8% iseljenika bilo je u dobi 20-64 godine, pritom, a slični su udjeli vidljivi gotovo u svim godinama nakon ulaska Hrvatske u EU (Državni zavod za statistiku, 2021.; slika 1).

Istodobno je među odseljenim kontingentom vidljiv i znatan broj djece i mla-

dih do 19 godina, što ukazuje na obiteljski karakter dijela migracija. Dok se udio potonjih posljednjih godina kreće oko 14-16%, u godinama prije ulaska Hrvatske u EU udio istih u ukupnom broju iseljenih kretao se oko 10-11% (Slika 2.). Prikazani trend upućuje na činjenicu kako se iz Hrvatske u recentnom iseljeničkom valu češće nego ranije iseljavaju cijele obitelji, odnosno kako je karakter recentnoga iseljavanja u većoj mjeri nego ranije trajan. Ovakva dobn struktura iseljavanja pritom ima nepovoljne demografske posljedice jer dovodi do smanjenja radno-aktivnog i fertilnog stanovništva, ubrzava proces starenja populacije te dugoročno slabi demografski i gospodarski potencijal zemlje (Balića, 2019., 2020.b).

Slika 1.

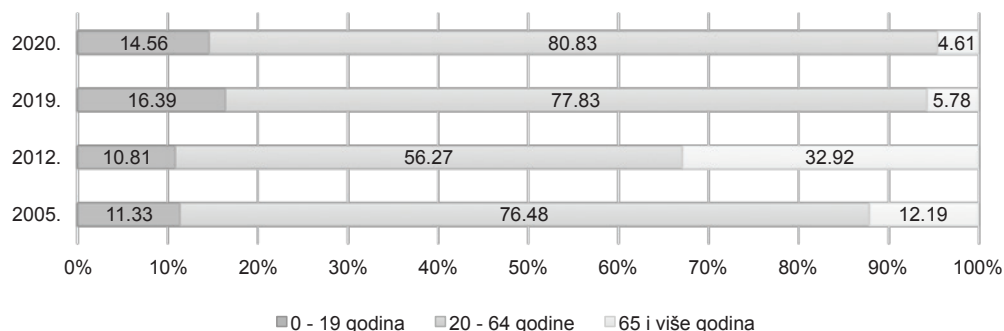
Broj odseljenih iz RH 2020. godine prema petogodišnjim dobnim skupinama



Izvor: Državni zavod za statistiku RH, 2021.

Slika 2.

Odseljeni iz Hrvatske 2005., 2012., 2019. i 2020. godine, prema velikim dobnim skupinama



Izvor podataka: Državni zavod za statistiku RH, 2006., 2013., 2020., 2021.

Osim demografskih odrednica poput dobi i spola, od važnog je značaja za demografske analize i razvojne strategije spoznaja o obrazovno-profесиjskoj strukturi hrvatskoga iseljeništa. Dok dobo-spolna struktura pokazuje tko odlazi, obrazovno-profесиjska struktura pokazuje kakav ljudski kapital odlazi. Međutim, podatke o zanimanju i školskoj spremi iseljenika MUP prikuplja na temelju slobodnog izjašnjavanja i bez obveze građana prilaganja dokaza o istinitosti njihovih upisa (Župarić-Iljić, 2016.). Potonje nas navodi na nemogućnost donošenja relevantnih zaključaka, a podatke o istome pružaju nam tek pojedina istraživanja poput onoga T. Jurića provedenoga 2017. na uzorku od 1 200 ispitanika, Hrvata iseljenih u Njemačku u razdoblju 2013.-2017. godine, a prema kojemu je udio visokoobrazovanih u recentnom iseljeničkom valu čak 37,8%, odnosno za 12% veći u usporedbi sa stanovništvom u dobi 25-40 godina u domovini (Jurić, 2018.). Takva obrazovna struktura suvremenoga iseljeničkog kontingenta upućuje na izraženu selektivnost

migracijskih tokova, pri čemu iz zemlje odlazi upravo onaj dio populacije koji nosi najveći razvojni i inovacijski potencijal. Posljedično, iseljavanje visokoobrazovanih osoba ne predstavlja samo demografski gubitak u kvantitativnom smislu, već i strukturni poremećaj u reprodukciji stručnog i intelektualnog kapitala, što dugoročno može ograničiti održivost i konkurentnost radnog sustava Republike Hrvatske (Balija, 2020.b).

Osim spomenutih, Državni zavod za statistiku pruža nam podatke o doseljennima i odseljenima prema državljanstvu, a podatci za 2020. godinu pokazuju nam kako je u ukupnom broju doseljenih iz inozemstva bilo 25,3% hrvatskih državljanina i 74,7% stranaca, dok je iste godine u ukupnom broju odseljenih bilo 61,4% hrvatskih državljanina i 38,6% stranaca.<sup>3</sup> Time se otvara pitanje nadomještanja iseljenih domaćih radnika stranim radnicima, što je izravno povezano s funkcioniranjem i potrebama radnog sustava. Osim toga, broj je doseljenih stranaca od 2015. do 2020. na godišnjoj razini sve veći, dok se broj

<sup>3</sup> Važno je pritom napomenuti kako je u ukupnom broju doseljenih i odseljenih 2020. godine znatan udio stranaca u okviru godišnjih kvota dozvola za zapošljavanje (DZS, 2021.).

doseljenih hrvatskih državljana u istome razdoblju kontinuirano smanjuje (Državni zavod za statistiku, 2016.-2021.). Hrvatska tako sve više postaje imigracijska zemlja u funkciji tržišta rada, ali bez kompenzacije gubitka vlastitog ljudskog kapitala. Drugim riječima, iako ukupna migracijska bilanca može biti ublažena priljevom stranaca, demografski i razvojni učinci nisu neutralni jer dolazi do promjene strukture stanovništva. Migracijska struktura stoga potvrđuje da suvremeni iseljenički kontingent Republike Hrvatske nije samo brojčano značajan, nego i strukturno selektivan, što ima dalekosežne implikacije na demografsku dinamiku, tržište rada i dugoročnu održivost radnog sustava Republike Hrvatske (Balijski, 2020.b)

### Utjecaj demografskih obilježja hrvatskoga iseljeničtva na radni sustav Republike Hrvatske

Iako se u mnogim analizama utjecaja migracija stanovništva na radni sustav zemalja govori o pozitivnim posljedicama iseljavanja, poput smanjenja opće stope nezaposlenosti (Troskot, Prskalo i Šimić

Banović, 2019.; Župarić-Iljić, 2016.), dugoročno gledano, posljedice trajnog odlaska stanovništva za zemlje podrijetla migranata izrazito su negativne. Demografske posljedice iseljavanja pritom su vidljive u pokazateljima ukupnog broja stanovnika, natalitetu i mortalitetu te strukturama stanovništva u zemlji podrijetla i primitka migranata (Wertheimer-Baletić, 1999.). S obzirom na prethodnu analizu demografskih obilježja iseljeničkoga kontingenta, koja je pokazala da najveći dio iseljenog stanovništva pripada najaktivnijoj radnoj i reproduktivnoj dobi, jasno je da se izravni gubitak ljudskoga kapitala u zemlji podrijetla najčešće očituje kroz smanjenje broja stanovnika u radnoj dobi, tj. stvaranju tzv. krnjih generacija u dobnoj strukturi (Wertheimer-Baletić, 1999.). Analizom podataka DZS-a, za razdoblje 2013.-2020. godine, utvrđeno je da je iz Hrvatske u inozemstvo iselilo približno 213 000 osoba u dobi 15-64 godine. Istovremeno, u Hrvatsku je u istom razdoblju doseljavalo stanovništvo iz inozemstva, no obujam doseljenih bio je znatno manji od broja odseljenih (Tablica 1.).

Tablica 1.

Vanjska migracija RH 2013.-2020. godine prema velikim dobnim skupinama

| Godina | Doseljeni iz inozemstva |         |           |         | Odseljeni u inozemstvo |         |           |         |
|--------|-------------------------|---------|-----------|---------|------------------------|---------|-----------|---------|
|        | 0-14                    | 15-64   | 65 i više | Ukupno  | 0-14                   | 15-64   | 65 i više | Ukupno  |
| 2013.  | 776                     | 8 687   | 915       | 10 378  | 1 850                  | 11 711  | 1 701     | 15 262  |
| 2014.  | 782                     | 8 789   | 1 067     | 10 638  | 1 616                  | 17 378  | 1 864     | 20 858  |
| 2015.  | 812                     | 9 585   | 1 309     | 11 706  | 4 283                  | 23 175  | 2 193     | 29 651  |
| 2016.  | 883                     | 11 579  | 1 523     | 13 985  | 5 509                  | 28 882  | 2 045     | 36 436  |
| 2017.  | 971                     | 13 007  | 1 575     | 15 553  | 6 827                  | 38 216  | 2 309     | 47 352  |
| 2018.  | 1 140                   | 23 067  | 1 822     | 26 029  | 5 743                  | 31 897  | 1 875     | 39 515  |
| 2019.  | 1 296                   | 34 416  | 2 014     | 37 726  | 4 780                  | 33 046  | 2 322     | 40 148  |
| 2020.  | 1 568                   | 29 876  | 1 970     | 33 414  | 3 400                  | 29 077  | 1 569     | 34 046  |
| Ukupno | 8 228                   | 139 006 | 12 195    | 159 429 | 34 008                 | 213 382 | 15 878    | 263 268 |

Izvor: Državni zavod za statistiku, 2014.-2021.

S obzirom na to da Hrvatsku posljednjih desetak godina ne obilježava samo negativna vanjska migracijska bilanca, već i negativni pokazatelji prirodnog kretanja stanovništva, smanjenje broja i udjela radne snage možemo promotriti i na razini ukupnoga stanovništva Republike Hrvatske. Radni kontingent Hrvatske čini populacija u starosti 15-64 godine te prema posljednjim podacima DZS-a za 2020. godinu broji 2 607 775 ljudi, odnosno 64,43% ukupno procijenjenoga broja stanovnika sredinom 2020. godine (Državni zavod za statistiku, 2021.a). Prema Popisu sredinom 2011. godine, radni kontingent Republike Hrvatske iznosio je 2 873 828 ljudi (odnosno 67,07% ukupnog broja stanovnika popisanih 2011. godine), stoga je jasno vidljivo kako se u manje od deset godina broj ljudi u radnoj dobi smanjio za nešto više od 260 000 (Državni zavod za statistiku, 2013.a). Promotrimo li razdoblje od ulaska Hrvatske u Europsku uniju, sredinom 2013. godine radni kontingent Republike Hrvatske iznosio je 2 846 724 ljudi, tj. 66,89% od ukupno procijenjenog broja stanovnika Hrvatske sredinom 2013. godine (Državni zavod za statistiku RH, 2014.a), odnosno čak 238 949 osoba u starosti od 15 do 64 godine više nego sredinom 2020. godine. Potonje je smanjenje pritom dobrim dijelom rezultat iseljavanja, a ne isključivo sastavnica prirodnoga kre-

tanja i procesa starenja stanovništva, jer su specifične stope mortaliteta po dobi<sup>4</sup> najmanje upravo u dobi radnoga kontingenta, isključujući posljednje godine te dobi (Wertheimer-Baletić, 1999.).

U skladu s navedenim kretanjima, podatci o relativnim udjelima odseljenoga stanovništva prema velikim dobnim skupinama dodatno potvrđuju izraženu selektivnost iseljavanja prema dobi. Naime, od ukupnog broja odseljenih osoba u razdoblju 2013.-2020. godine čak 81,05% odnosilo se na stanovništvo u dobi 15-64 godine. Promatra li se relativni udio stanovništva u radnoj dobi unutar ukupnog iseljeničkog kontingenta po pojedinim godinama, najviša je vrijednost zabilježena 2020. godine (85,4%), dok je najniži udio zabilježen 2013. godine (76,73%). U apsolutnim pokazateljima, najveći gubitak stanovništva u radnoj dobi zabilježen je 2017. godine, kada je iselilo 38 216 osoba u dobi 15-64 godine, što ujedno predstavlja vrhunac recentnoga iseljeničkog vala (Tablica 2.). Važno je pritom napomenuti da u odseljenom kontingentu ne sudjeluju samo hrvatski državljani, već i stranci čiji je broj i udio posljednjih godina promatranoga razdoblja nešto veći, sukladno pojačanoj dinamici doseljavanja u istome razdoblju (Državni zavod za statistiku, 2014.- 2021.).

<sup>4</sup> Specifične stope mortaliteta prema dobi predstavljaju stope mortaliteta izračunate posebno za svaku dobnu grupu i relativno su stalne. Mortalitet je u pravilu visok u prvoj godini života, dok u drugoj, trećoj i sljedećim godinama dolazi do pada mortaliteta čija razina ostaje do dvanaeste godine vrlo niska. Najniža razina mortaliteta je između osme i dvanaeste godine, nakon toga lagano raste, međutim sve do 35. godine života održava se na relativno niskoj razini (0,5-3‰). Nakon 35. godine života mortalitet postupno raste, nakon 50. godine raste ubrzanim tempom, dok nakon 65. godine poprima najveće vrijednosti (Wertheimer-Baletić, 1999.).

Tablica 2.

Apsolutni i relativni udjeli odseljenoga stanovništva RH prema velikim dobnim skupinama u razdoblju 2013.-2020. godine

| Godina | 0-14      |           | 15-64     |           | 65 i više |           | Ukupno  |
|--------|-----------|-----------|-----------|-----------|-----------|-----------|---------|
|        | apsolutno | relativno | apsolutno | relativno | apsolutno | relativno |         |
| 2013.  | 1 850     | 12,12     | 11 711    | 76,73     | 1 701     | 11,15     | 15 262  |
| 2014.  | 1 616     | 7,75      | 17 378    | 83,31     | 1 864     | 8,94      | 20 858  |
| 2015.  | 4 283     | 14,44     | 23 175    | 78,16     | 2 193     | 7,40      | 29 651  |
| 2016.  | 5 509     | 15,12     | 28 882    | 79,27     | 2 045     | 5,61      | 36 436  |
| 2017.  | 6 827     | 14,42     | 38 216    | 80,71     | 2 309     | 4,87      | 47 352  |
| 2018.  | 5 743     | 14,53     | 31 897    | 80,72     | 1 875     | 4,75      | 39 515  |
| 2019.  | 4 780     | 11,91     | 33 046    | 82,31     | 2 322     | 5,78      | 40 148  |
| 2020.  | 3 400     | 9,99      | 29 077    | 85,40     | 1 569     | 4,61      | 34 046  |
| Ukupno | 34 008    | 12,92     | 213 382   | 81,05     | 15 878    | 6,03      | 263 268 |

Izvor: Državni zavod za statistiku, 2014.-2021.

Dugotrajno nepovoljni pokazatelji prirodna i prostorna kretanja stanovništva Republike Hrvatske rezultirali su izraženom neravnotežom između broja onih koji se pridružuju radnom kontingentu i onih koji se iz njega isključuju te dodatno opteretili aktivne osobe stanovništvom u dječjoj i staračkoj dobi (Wertheimer-Baletić, 1999.). Prema procjeni stanovništva Republike Hrvatske za 2020. godinu, razlika između tih dobnih skupina iznosila je oko 20 000 osoba (Državni zavod za statistiku, 2021.a), što upućuje na kontinuirano sužavanje baze radne snage, a isti bi se trendovi mogli nastaviti, čak i intenzivirati, u budućnosti. Valja i naglasiti kako službene publikacije Državnog zavoda za statistiku, zbog metodoloških ograničenja u praćenju migracijskih tokova, ne obuhvaćaju stvarni opseg iseljavanja, što znači da bi stvarni manjak radne snage uvjetovan iseljavanjem mogao biti i veći od službeno prikazanoga (Akrap i sur., 2017.; Pokos, 2017.; Pavić i Ivanović, 2019.; Balijski, 2020.a).

Pritom, s obzirom da migracije osim kratkoročnih, imaju i dugoročne posljedice, nastavak spomenutih demografskih

trendova, bez usporedne ozbiljnije intervencije u pogledu demografskih trendova ili pak priljeva većega broja doseljenih, mogao bi tijekom nekoliko desetljeća rezultirati smanjenjem radnog kontingenta za nekoliko stotina tisuća osoba. Vremenski sekundarne posljedice iseljavanja djelovat će na smanjivanje stope nataliteta i broja rođenih vezanih uz tzv. krnje generacije, a posljedično i na smanjenje novoga priljeva u radnu dob (Wertheimer-Baletić, 1999.). Smanjenje radnoga kontingenta navještaju i pojedine projekcije prema kojima će Hrvatska 2051. godine brojiti tek 1 968 064 stanovnika u dobi 15-64 godine (varijanta srednjeg fertiliteta te srednje migracije), a udio će se istih u ukupnom broju stanovnika smanjiti na 57 %. Istovremeno, udio će se mladih u dobi od 0 do 14 godina smanjiti na 12%, a starijih od 65 godina povećati na čak 31% (Akrap, 2019.). U uvjetima intenziviranog demografskog starenja, takva kretanja dodatno će opteretiti i destabilizirati sve sustave i ukupni razvoj Republike Hrvatske temeljen na stanovništvu, odnosno ljudskome kapitalu.

Osim veličine radnoga kontingenta, za razumijevanje razvojnih mogućnosti

države osobito je važno kretanje aktivnog i zaposlenog stanovništva.<sup>4</sup> Prema podacima Državnog zavoda za statistiku (2021.b), broj aktivnog stanovništva u Republici Hrvatskoj u razdoblju 2013.-2020. bilježi blagi pad, s oko 1 842 000 na približno 1 792 000, dok je broj zaposlenih u istom razdoblju porastao s oko 1 524 000 na 1 657 000 (Tablica 3.). Takva kretanja upućuju na povećanje zaposlenosti unutar postupno smanjujuće baze radno sposobnoga stanovništva. Strukturna analiza po dobnim skupinama u promatranom razdoblju pokazuje smanjenje broja aktivnih

u mlađim dobnim skupinama (osobito 15-24 i 15-29 godina), dok se broj aktivnih u starijim skupinama povećao, što ukazuje na postupno starenje radnoga kontingenta. S obzirom na to da istraživanja potvrđuju kako iz Hrvatske u posljednjem valu osim nezaposlenih, iseljavaju i zaposleni (Jurić, 2018.), smanjenje radnoga kontingenta, potaknuto iseljavanjem i slabijim priljevom mladih kohorti u radnu dob, dugoročno dakle može rezultirati i smanjenjem ukupnog aktivnog stanovništva Republike Hrvatske te dodatnim pritiskom na tržište rada i sustave socijalne sigurnosti (Bališa, 2020.b).

Tablica 3.

*Radno sposobno stanovništvo Republike Hrvatske prema aktivnosti i dobi u razdoblju 2013.-2020. godine*

| Dobne skupine | Aktivno stanovništvo (u tisućama)   |       |       |       |       |       |       |       |
|---------------|-------------------------------------|-------|-------|-------|-------|-------|-------|-------|
|               | 2013.                               | 2014. | 2015. | 2016. | 2017. | 2018. | 2019. | 2020. |
| 15 – 24       | 148                                 | 166   | 160   | 176   | 166   | 153   | 149   | 143   |
| 25 – 49       | 1 191                               | 1 225 | 1 211 | 1 161 | 1 167 | 1 148 | 1 138 | 1 127 |
| 50 – 64       | 472                                 | 477   | 493   | 469   | 475   | 482   | 482   | 494   |
| ≥ 65          | (31)                                | (25)  | (26)  | (23)  | (23)  | (25)  | (30)  | (28)  |
| 55 – 64       | 251                                 | 247   | 267   | 254   | 261   | 268   | 273   | 286   |
| 15 – 64       | 1 811                               | 1 868 | 1 865 | 1 807 | 1 807 | 1 783 | 1 768 | 1 764 |
| 20 – 64       | 1 782                               | 1 831 | 1 829 | 1 770 | 1 777 | 1 753 | 1 742 | 1 740 |
| 25 – 29       | 223                                 | 227   | 217   | 209   | 207   | 198   | 194   | 190   |
| 15 – 29       | 371                                 | 392   | 378   | 386   | 373   | 351   | 343   | 333   |
| Ukupno        | 1 842                               | 1 893 | 1 891 | 1 830 | 1 830 | 1 807 | 1 798 | 1 792 |
| Dobne skupine | Zaposleno stanovništvo (u tisućama) |       |       |       |       |       |       |       |
|               | 2013.                               | 2014. | 2015. | 2016. | 2017. | 2018. | 2019. | 2020. |
| 15 – 24       | 74                                  | 90    | 92    | 121   | 121   | 117   | 124   | 113   |
| 25 – 49       | 998                                 | 1 032 | 1 031 | 1 023 | 1 043 | 1 055 | 1 060 | 1 045 |
| 50 – 64       | 422                                 | 420   | 435   | 422   | 440   | 459   | 466   | 472   |
| ≥ 65          | (30)                                | (24)  | (26)  | (23)  | (22)  | (25)  | (30)  | (28)  |
| 55 – 64       | 226                                 | 219   | 236   | 229   | 242   | 257   | 263   | 272   |
| 15 – 64       | 1 494                               | 1 542 | 1 559 | 1 567 | 1 603 | 1 630 | 1 650 | 1 630 |
| 20 – 64       | 1 486                               | 1 528 | 1 545 | 1 549 | 1 585 | 1 610 | 1 631 | 1 618 |
| 25 – 29       | 171                                 | 175   | 173   | 170   | 172   | 172   | 174   | 165   |
| 15 – 29       | 245                                 | 266   | 265   | 291   | 292   | 289   | 298   | 277   |
| Ukupno        | 1 524                               | 1 566 | 1 585 | 1 590 | 1 625 | 1 655 | 1 679 | 1 657 |

Izvor: Državni zavod za statistiku RH 2021.a, 2021.b.

<sup>4</sup> U kategoriju ekonomski aktivnoga stanovništva spadaju sve zaposlene osobe (na puno vrijeme, pola radnoga dana ili više, odnosno manje od polovice prosječnoga radnoga dana), sve osobe koje aktivno obavljaju

Povećanje broja zaposlenih u razdoblju 2013.-2020., unatoč smanjenju ukupnog broja aktivnog stanovništva, može se objasniti kombinacijom ekonomskih i demografskih čimbenika. Nakon dugotrajnog razdoblja gospodarske krize hrvatsko gospodarstvo od sredine drugoga desetljeća 21. stoljeća ulazi u fazu postupnog oporavka, što se odrazilo na rast zaposlenosti. Spomenuto potvrđuju podatci Hrvatskog zavoda za zapošljavanje prema čijoj je statistici nezaposlenih 2013. godine bilo 345 112, dok ih je 2020. godine bilo tek 150 824. Smanjenje broja nezaposlenih pritom nije bilo isključivo posljedica otvaranja novih radnih mjesta, već i intenzivnog iseljavanja radno sposobnog stanovništva, uključujući dio osoba koje su prethodno bile nezaposlene ili su tek ulazile na tržište rada (Akrap i sur., 2017.). U tom kontekstu, povećanje broja zaposlenih ne znači nužno jačanje demografskih potencijala radnoga sustava, već odražava prilagodbu tržišta rada uvjetima smanjene ponude radne snage, potaknute iseljavanjem i nepovoljnim demografskim trendovima. Smanjenje je nezaposlenih, dakle, često u deklarativnoj funkciji prikrivanja stvarnoga stanja, a osim toga, iseljavanje radnoga kontingenta srednjoročno i dugoročno za posljedice donosi destabilizaciju baze i strukture radne snage, gubitak fiskalne i porezne baze, odnosno smanjenje gospodarske produktivnosti i bruto društvenog proizvoda (Akrap i sur., 2017.; Čavrak, 2014.; Atoyan i sur., 2016.; Markova, 2010.; Østergaard-Nielsen, 2003.; Roman i Voicu, 2010.; Troskot i sur., 2019.; Balija, 2020.b).

## **RADNA IMIGRACIJA KAO OBJEKTIVNA POTREBA REPUBLIKE HRVATSKE**

Smanjenje broja i udjela radno aktivnoga stanovništva, potaknuto dugotrajnim negativnim demografskim trendovima i intenzivnim iseljavanjem nakon pristupanja Europskoj uniji, proizvelo je ozbiljne poremećaje na hrvatskom tržištu rada, kao i svim ostalim javnim sustavima (Balija, 2019.). Radnu je snagu danas osobito teško pronaći za »nepoželjne« poslove (Coleman i Rowthorn, 2004.). Nedostatak radne snage vidljiv je pritom već godinama unazad, a spomenuto potvrđuju i utvrđene kvote dozvola za strane radnike. Uvažavajući potrebe tržišta rada, broj utvrđenih kvota dozvola za zapošljavanje stranaca u Republici Hrvatskoj na godišnjoj razini u razdoblju prije ulaska Hrvatske u Europsku uniju i intenziviranja iseljeničkoga vala iznosio je do 4 000 dozvola, dok se broj istih nakon vrhunca iseljeničkoga vala 2017. godine i odlaska u inozemstvo dotad apsolutno najvećeg broja stanovništva u radnoj dobi povećao nekoliko puta. Vlada Republike Hrvatske tako je 2018. godine utvrdila godišnju kvotu od 31 000, 2019. 65 100, a 2020. čak 78 470 dozvola za zapošljavanje stranaca. Najveći se udio dozvola 2018., 2019. i 2020. godine pritom odnosio na graditeljstvo te turizam i ugostiteljstvo (Odluka o utvrđivanju godišnje kvote radnih dozvola za zapošljavanje stranca za kalendarsku godinu 2012., 2013., 2018., 2019. i 2020.), a sa sve većim brojem utvrđenih godišnjih kvota radnih

---

određeno zanimanje, no nisu u radnome odnosu i nezaposlene osobe (koje su prije bili zaposlene ili prvi put traže zaposlenje). Ekonomski pak neaktivno stanovništvo čine osobe sa samostalnim izvorom prihoda (primaju mirovinu; pripremaju za buduće zanimanje, školuju se iz stipendije i sl.; ostale ekonomski neovisne osobe koje ne rade niti traže posao, rentijeri i sl.) te ekonomski ovisne, odnosno uzdržavane osobe (djeca do 14 godina; kućanice; nesposobni za rad i bolesni itd.) (Wertheimer-Baletić, 1999.).

dozvola u spomenutom razdoblju čvrsto korelira i povećani udio doseljenih stranaca u Hrvatsku (Bališa, 2020.b). Dok je 2015. godine u ukupnom broju doseljenih u Hrvatsku bilo 44,5% stranaca, 2018. ih je godine bilo 66,9%, a 2020. čak 74,7% (Državni zavod za statistiku; 2016., 2019., 2021.). Time Hrvatska postupno poprima obilježja imigracijske zemlje, ali prvenstveno u funkciji popunjavanja manjkova na tržištu rada, a ne kao rezultat strateški usmjerene populacijske politike. Potonje ukazuje na sve izraženiju ovisnost hrvatskoga gospodarstva o inozemnoj radnoj snazi.

Iako je Hrvatska godinama unazad propisivala godišnje kvote za dozvole strancima, Zakonom o strancima (NN, 133/2020.) koji je stupio na snagu 1. siječnja 2021. godine i regulira uvjete ulaska, boravka i rada državljana trećih zemalja, u Hrvatskoj je propisan novi model zapošljavanja stranaca. Sukladno potonjem zakonu, umjesto utvrđivanja godišnje kvote od strane Vlade, poslodavci su se pri pronalasku radne snage dužni obratiti Hrvatskom zavodu za zapošljavanje, koji prije zapošljavanja državljana trećih zemalja provodi test tržišta rada, odnosno utvrđuje stvaran nedostatak radne snage na domaćem tržištu rada. Pritom, iako nam Državni zavod za statistiku ne pruža podatke o obrazovnoj strukturi useljenika u Hrvatsku, s obzirom na dosadašnji broj utvrđenih godišnjih kvota radnih dozvola unutar pojedinih gospodarskih grana (najveći se broj dozvola odnosi na turizam i ugostiteljstvo te graditeljstvo), mogli bismo zaključiti kako u Hrvatsku unutar kvota za strane radnike uglavnom useljava slabije obrazovano stanovništvo. Pritom, u Hrvatsku uglavnom useljavaju stranci iz slabije razvijenih europskih zemalja: BiH (9 438), Srbije (4 704) i Kosova (2 377), a osim spomenutih, primjetno je i kako se posljednjih godina nekoliko puta povećao broj doseljenih stranaca iz azijskih zemalja. Od ukupnog broja doseljenih u 2020. godini (33 414),

tek je manji udio doseljenih iz zemalja Europske unije, 8 031, od toga 4 575 hrvatskih državljana i 3 456 stranaca (Državni zavod za statistiku, 2021.).

Ključni problem pritom ne proizlazi iz same činjenice imigracije, već iz strukturne asimetrije migracijskih tokova. Suprotno doseljavanju uglavnom nisko obrazovane radne snage, pojedina već spomenuta istraživanja (Jurić, 2018.) navode kako je u recentnom iseljeničkom valu iz Hrvatske iselilo oko 37% visokoobrazovanih. Iseeljavanje visokoobrazovanih pritom za Hrvatsku predstavlja dodatni problem jer je prema udjelu istih ionako na nezavidnom mjestu u odnosu na ostale članice Unije. Dok je na razini prosjeka EU-a 2020. godine udio visokoobrazovanih građana u dobi 35-44 godine bio 38,5%, Hrvatska je brojila tek 29,7% istih, a lošije od Hrvatske prema tome izrazito važnome indikatoru bile su samo Italija, Češka, Slovačka i Rumunjska (Eurostat, 2021.). Takva selektivnost migracija upućuje na istodobni gubitak razvojnog i inovacijskog potencijala te nadomještanje radne snage u segmentima koji ne generiraju dugoročno povećanje konkurentnosti gospodarstva. U tom se kontekstu fenomen »odljeva mozgova« ne očituje samo kao demografski, nego i kao strukturni razvojni problem. Gubitkom visokoobrazovanih pojedinaca Hrvatska ne gubi samo radnu snagu, već i nositelje inovacija, poduzetničkih inicijativa i društvenog razvoja, kao i sredstva uložena u njihovo obrazovanje te njihov reproduktivni potencijal (Bališa, 2020.b).

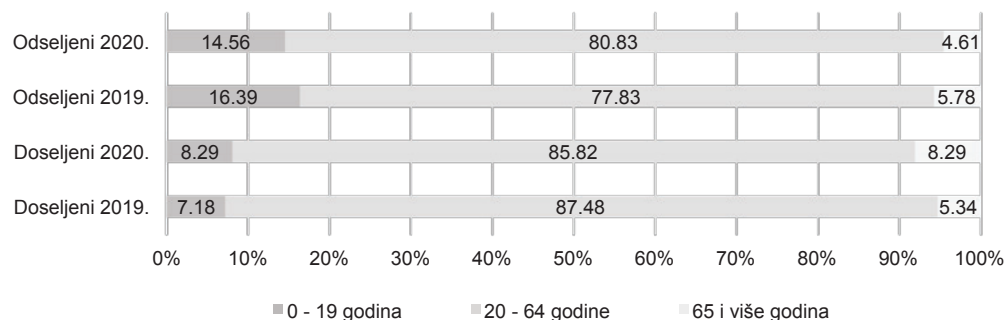
Čak i s nastavkom migracijskih kretanja poput onih u 2020. godini kada je broj doseljenih i odseljenih bio na gotovo jednakoj razini, Hrvatska prepuštanjem migracijskih kretanja stihiji neće moći nadomjestiti vlastitu radnu snagu (Bališa, 2020.b). U prilog tome govori i činjenica kako je dobna struktura doseljenih znatno nepovoljnija nego dobna struktura odselje-

nih iz Republike Hrvatske. Potvrđuje nam to Slika 3. na kojoj je jasno vidljivo kako Hrvatska migracijskim kretanjima gubi značajan broj mladih od 19 godina koji u budućem razdoblju predstavljaju dionike tržišta rada i nositelje ukupnoga razvika zemlje. Osim toga, iako nam podatci Državnoga zavoda za statistiku o vanjskoj migraciji za 2020. godinu potvrđuju kako je u Hrvatsku uselio gotovo jednak broj osoba u dobi 20-64 godine (28 673), kao što je iz nje iselio (27 511), ipak, proces starenja stanovništva Hrvatske i pored trenutnih migracijskih kretanja radni će sustav Republike Hrvatske učiniti neodrživim.

zemlje primitka te sve većih različitosti u kontekstu jezika, religije i etničkih grupa (Coleman, 2009.), potrebno je razmotriti strukturu hrvatskoga gospodarstva i dugoročno sagledati djelatnosti na kojima će Hrvatska temeljiti vlastiti razvoj te ovisno o potonjemu definirati migracijsku politiku. Posebno je pritom važno stvoriti poticajne uvjete za povratak hrvatskoga stanovništva iseljenoga nakon pristupanja Hrvatske Europskoj uniji koje se zasad još nije u potpunosti integriralo u društvo zemalja primateljica (Balijski, 2020.b) te na taj način iskoristiti sve benefite u kontekstu tzv. »povratka vještina« kao jednom od potencijalno najkorisnijih učinaka radne

Slika 3.

*Dobna struktura doseljenih i odseljenih uliz Hrvatske 2019. i 2020. godine*



Izvor: Državni zavod za statistiku, 2020., 2021.

S obzirom na izraženi prirodni pad, depopulaciju i kontinuirano iseljavanje, radna imigracija nameće se kao objektivna potreba Republike Hrvatske. Međutim, njezina učinkovitost ovisit će o jasno definiranoj i selektivnoj migracijskoj politici koja mora istodobno poticati povratak hrvatskih iseljenika te osigurati uspješnu integraciju stranih radnika (Skupnjak-Kapčić, 2008.; Šterc i Komušanac, 2012.). Imajući pritom na umu da, između ostalog, povećanjem obujma imigracije dolazi do promjene struktura stanovništva

migracije (Carling, 1996.: 54). Tzv. »odljev mozgova« je pak barem potrebno preoblikovati u »cirkulaciju mozgova« (Čavrak, 2014.).

Osim toga, s obzirom kako su pokazatelji prirodnog kretanja stanovništva Republike Hrvatske već godinama izrazito nepovoljni, Hrvatska i dalje ne uspijeva vlastito stanovništvo zadržati u zemlji, a istovremeno posljednjih godina broj se doseljenoga stanovništva gotovo izjednačio s brojem odseljenih; pojedina nam istraživanja, u slučaju prepuštanja dosadašnjih demograf-

skih kretanja stihiji i nepoticanja povratka hrvatskih iseljenika, najavljuju moguću supstituciju stanovništva, posebno u uvjetima nepostojeće selektivne useljeničke politike (Šterc i Komušanac, 2012.; Šterc i Brekalo, 2017.). Druga nam pak istraživanja potvrđuju kako je Hrvatskoj potrebna jasno definirana integracijska politika jer stanovnici zemalja s uređenih integracijskim sustavom u većoj mjeri percipiraju imigrante kao gospodarsko, kulturno i sveukupno bogatstvo za zemlje primateljice, od bilo koje druge skupine ispitanika i pristupa njihove zemlje integraciji. Potonje bi značilo da politike integracije služe kao normativni okvir međugrupnih odnosa, što utječe na redukciju negativnog osjećaja i percepcije imigranata kao prijetnje (Gregurović, 2021.).

## ZAKLJUČAK

Analiza demografskih obilježja iseljeničkoga kontingenta potvrdila je kako iz Republike Hrvatske u najvećoj mjeri iseljava stanovništvo u najaktivnijoj dobi, što izravno rezultira gubitkom ljudskoga kapitala. Od ulaska Hrvatske u EU do 2020. godine zemlju je napustilo više od 200 000 osoba u dobi 15-64 godine, dok je istodobno imigracijski priljev bio znatno manjeg opsega. Posljedično, radni se kontingent u promatranom razdoblju smanjio za oko 240 000 osoba, pri čemu taj pad nije isključivo posljedica negativnog prirodnog kretanja, već dobrim dijelom i intenzivnog iseljavanja. Smanjenje broja i udjela radno sposobnoga stanovništva već se odražava na funkcioniranje tržišta rada i javnih sustava, osobito kroz nedostatak radne snage u pojedinim sektorima. Iako je posljednjih godina povećan broj dozvola za zapošljavanje stranih radnika, struktura migracijskih tokova pokazuje izraženu asimetriju: Hrvatska gubi mlade i u značajnoj mjeri visokoobrazovane osobe, dok iseljava pretežito radna snaga nižih ili

srednjih kvalifikacija. Takav obrazac dugoročno može ograničiti konkurentnost i razvojni potencijal zemlje.

Čak i u razdobljima kada je broj doseljenih i odseljenih bio približno izjednačen, nepovoljna dobna struktura stanovništva i proces starenja upućuju na to da prepuštanje migracijskih kretanja spontanom razvoju neće osigurati održivost radnog sustava Republike Hrvatske. Dugotrajni negativni trendovi prirodnoga kretanja dodatno produbljuju neravnotežu između ulaska mladih u radni kontingent i izlaska starijih iz njega. U takvim okolnostima selektivna migracijska politika nameće se kao nužnost. Ona treba obuhvatiti poticanje povratka hrvatskih iseljenika, učinkovitu integraciju stranih radnika te istodobno unapređenje kvalitete života, radnih uvjeta i razvojnih perspektiva u zemlji, koje će doprinijeti privlačenju iseljenoga hrvatskoga stanovništva na povratak, ali i useljavanju stranaca. Imigracijom stranaca moguće je popuniti ispražnjena radna mjesta u gradovima i većim sredinama, no ruralnim je naseljima prije svega potrebna politika koja će zadržati postojeće stanovništvo u mjestu prebivališta. Bez usklađivanja demografskih i gospodarskih politika, postojeći migracijski i populacijski trendovi mogli bi dugoročno destabilizirati radni sustav i oslabiti ukupni razvojni kapacitet Republike Hrvatske. Gubitak stanovništva, a posebno radne snage odlascima u inozemstvo, pritom je od posebnog značaja za zemlje poput Hrvatske, koju ionako obilježavaju negativni demografski pokazatelji i njima već destabilizirani javni sustavi.

## LITERATURA

- Adjei, E. K., Andersson, L. F., Eriksson, R. H., & Scocco, S. (2021). Regional labour market effects of immigration on low-skilled workers: the case of Sweden 1990-2003. *International Journal of Social Economics* 48(3), 456 – 476.

- Akrap, A., Strmota, M., & Ivanda, K. (2017). Ise-ljavanje iz Hrvatske od početka 21. stoljeća: uzroci i posljedice. U: M. Sopta i sur. (ur.), *Hrvatska izvan domovine II. Zbornik radova predstavljenih na Drugom hrvatskom iselje-ničkom kongresu* (str. 543-551). Zagreb: Centar za istraživanje hrvatskog iseljenništva; Centar za kulturu i informacije.
- Akrap, A. (2019). Stanovništvo u Hrvatskoj: čimbe-nici silaznih trendova. *Obnovljeni život* 74(3), 335-350.
- Bališa, M. (2019). Ise-ljavanje iz Hrvatske: razvojno i/ili sigurnosno pitanje?. *Podravina* 18(35), 105-121.
- Bališa, M. (2020.a). Razmjeri recentnog egzodusa iz Hrvatske – analiza podataka službenih statisti-ka RH i zemalja useljavanja hrvatskog stanov-ništva. *Podravina* 19(37), 5-25.
- Bališa, M. (2020.b). *Nova hrvatska iseljenička pa-radigma*. Prirodoslovno-matematički fakultet, Sveučilište u Zagrebu. Doktorski rad.
- Ben-Gad, M. (2004). The economic effects of immigration - a dynamic analysis. *Journal of Economic Dynamics and Control* 28(9), 1825-1845.
- Carling, J. (1996.). *International labour migration: Consequences for countries of origin*. Occasi-onal Paper 21, Human Geography, Department of Sociology and Human Geography, Univer-sity of Oslo.
- Coleman, D. (2008). The demographic effects of international migration in Europe. *Oxford Re-view of Economic Policy* 24(3), 452-476.
- Coleman, D. (2009). Migration and its consequen-ces in 21st century Europe. *Vienna Yearbook of Population Research* 7, 1-18.
- Coleman, D., & Rowthorn, R. (2004). The Econo-mic Effects of Immigration into the United Kingdom. *Population and development review* 30(4), 579-624.
- Čavrak, V. (2014). Utjecaj migracija visokoobra-zovanih stručnjaka na razvoj Hrvatske. U: V. Puljiz i sur. (ur.), *Migracije i razvoj Hrvatske: Podloga za hrvatsku migracijsku strategiju* (str. 117-131). Zagreb: Hrvatska gospodarska komora.
- Davidov, E. i sur. (2020). Direct and indirect predi-ctors of opposition to immigration in Europe: individual values, cultural values, and sym-bolic threat. *Journal of Ethnic and Migration Studies* 46, 553-573.
- Dinkelman, T., & Mariotti, M. (2016). The Long-Run Effects of Labor Migration on Human Capital Formation in Communities of Origin. *American Economic Journal: Applied Econo-mics* 8(4), 1-35.
- Državni zavod za statistiku RH (2006). *Migraci-ja stanovništva Republike Hrvatske u 2005. godini*. Dostupno na mrežnim stranicama DZS-a: [https://web.dzs.hr/Hrv/publicatio-n/2006/7-1-2\\_1h2006.htm](https://web.dzs.hr/Hrv/publicatio-n/2006/7-1-2_1h2006.htm)
- Državni zavod za statistiku RH (2013). *Migraci-ja stanovništva Republike Hrvatske u 2012. godini*. Dostupno na mrežnim stranicama DZS-a: [https://www.dzs.hr/hrv\\_eng/publicati-on/2013/07-01-02\\_01\\_2013.htm](https://www.dzs.hr/hrv_eng/publicati-on/2013/07-01-02_01_2013.htm)
- Državni zavod za statistiku RH (2013a). *Popis sta-novništva, kućanstva i stanova 2011. godini*. Dostupno na mrežnim stranicama DZS-a: [https://www.dzs.hr/Hrv\\_Eng/publicati-on/2012/SI-1468.pdf](https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publicati-on/2012/SI-1468.pdf)
- Državni zavod za statistiku RH (2014). *Migraci-ja stanovništva Republike Hrvatske u 2013. godini*. Dostupno na mrežnim stranicama DZS-a: [https://www.dzs.hr/Hrv\\_Eng/publica-tion/2014/07-01-02\\_01\\_2014.htm](https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publica-tion/2014/07-01-02_01_2014.htm)
- Državni zavod za statistiku RH (2014a). *Procje-ne stanovništva Republike Hrvatske u 2013. godini*. Dostupno na mrežnim stranicama DZS-a: [https://www.dzs.hr/Hrv\\_Eng/publica-tion/2014/07-01-04\\_01\\_2014.htm](https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publica-tion/2014/07-01-04_01_2014.htm)
- Državni zavod za statistiku RH (2015). *Migraci-ja stanovništva Republike Hrvatske u 2014. godini*. Dostupno na mrežnim stranicama DZS-a: [https://www.dzs.hr/Hrv\\_Eng/publica-tion/2015/07-01-02\\_01\\_2015.htm](https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publica-tion/2015/07-01-02_01_2015.htm)
- Državni zavod za statistiku RH (2016). *Migraci-ja stanovništva Republike Hrvatske u 2015. godini*. Dostupno na mrežnim stranicama DZS-a: [https://www.dzs.hr/Hrv\\_Eng/publica-tion/2016/07-01-02\\_01\\_2016.htm](https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publica-tion/2016/07-01-02_01_2016.htm)
- Državni zavod za statistiku RH (2017). *Migraci-ja stanovništva Republike Hrvatske u 2016. godini*. Dostupno na mrežnim stranicama DZS-a: [https://www.dzs.hr/Hrv\\_Eng/publica-tion/2017/07-01-02\\_01\\_2017.htm](https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publica-tion/2017/07-01-02_01_2017.htm)
- Državni zavod za statistiku RH (2018). *Migraci-ja stanovništva Republike Hrvatske u 2017. godini*. Dostupno na mrežnim stranicama DZS-a: [https://www.dzs.hr/Hrv\\_Eng/publica-tion/2018/07-01-02\\_01\\_2018.htm](https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publica-tion/2018/07-01-02_01_2018.htm)
- Državni zavod za statistiku RH (2019). *Migraci-ja stanovništva Republike Hrvatske u 2018. godini*. Dostupno na mrežnim stranicama DZS-a: [https://www.dzs.hr/Hrv\\_Eng/publica-tion/2019/07-01-02\\_01\\_2019.htm](https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publica-tion/2019/07-01-02_01_2019.htm)

- Državni zavod za statistiku RH (2021). *Migracija stanovništva Republike Hrvatske u 2020. godini*. Dostupno na mrežnim stranicama DZS-a: [https://www.dzs.hr/Hrv\\_Eng/publication/2021/07-01-02\\_01\\_2021.htm](https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2021/07-01-02_01_2021.htm)
- Državni zavod za statistiku RH (2021a). *Procjene stanovništva Republike Hrvatske u 2020. godini*. Dostupno na mrežnim stranicama DZS-a: [https://www.dzs.hr/Hrv\\_Eng/publication/2021/07-01-03\\_01\\_2021.htm](https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2021/07-01-03_01_2021.htm)
- Državni zavod za statistiku RH (2021b). *Aktivno stanovništvo u Republici Hrvatskoj u 2016., prosjek godine*. Dostupno na mrežnim stranicama DZS-a: [https://web.dzs.hr/Hrv\\_Eng/publication/2017/09-02-07\\_01\\_2017.htm](https://web.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2017/09-02-07_01_2017.htm)
- Državni zavod za statistiku RH (2021c). *Aktivno stanovništvo u Republici Hrvatskoj u 2020., prosjek godine*. Dostupno na mrežnim stranicama DZS-a: [https://www.dzs.hr/Hrv\\_Eng/publication/2021/09-02-07\\_01\\_2021.htm](https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2021/09-02-07_01_2021.htm)
- Dustmann, C., & Frattini, T. (2014). The Fiscal Effects of Immigration to the UK. *The Economic Journal* 124, 593-643.
- European Parliament. (2021). *Free movement of workers*. Dostupno na: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/41/free-movement-of-workers>
- Eurostat. (2021). *Population by educational attainment level, sex and age (%)*. Dostupno na: <https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>
- Goldner Lang, I., & Lang, M. (2019). Mračna strana slobode kretanja: kada su u koliziji interesi pojedinca i društva. *Migracijske i etničke teme* 35(1), 89-116.
- Gregurović, M. (2021). Integration Policies and Public Perceptions of Immigrants in Europe: ESS Meets MIPEX in the Aftermath of the European "Migration Crisis". *Revija za sociologiju* 51(3), 347-380.
- Helbling, M., Simon S., & Schmid, S. D. (2020). Restricting immigration to foster migrant integration? A comparative study across 22 European countries. *Journal of Ethnic and Migration Studies* 46(13), 2603-2624.
- Hrvatski zavod za zapošljavanje. (2021). *Registrirana nezaposlenost u Republici Hrvatskoj*. Dostupno na: <https://statistika.hzz.hr/statistika.aspx?tipIzvjestaja=1>
- Jerić, M. (2019). Suvremeno iseljavanje Hrvata: kakva je budućnost Republike Hrvatske?. *Oeconomica Jadertina* 9(2), 21-31.
- Jurić, T. (2018). *Iseljavanje Hrvata u Njemačku: Gubimo li Hrvatsku?*. Zagreb: Školska knjiga.
- Kancs, D'A., & Lecca, P. (2018). Long-term social, economic and fiscal effects of immigration into the EU: The role of the integration policy. *The World Economy* 41(10), 2599-2630.
- Markova, E. (2010). *Effects of migration on sending countries: lessons from Bulgaria*. London: London School of Economics and Political Science.
- Nejašmić, I. (2005). *Demogeografija: stanovništvo u prostornim odnosima i procesima*, Zagreb: Školska knjiga.
- Odluka o utvrđivanju godišnje kvote radnih dozvola za zapošljavanje stranca za kalendarsku godinu 2012., Narodne novine, br. 25/2012.
- Odluka o utvrđivanju godišnje kvote radnih dozvola za zapošljavanje stranca za kalendarsku godinu 2013. Narodne novine, br. 144/2012.
- Odluka o utvrđivanju godišnje kvote radnih dozvola za zapošljavanje stranca za kalendarsku godinu 2014., Narodne novine 151/2013.
- Odluka o utvrđivanju godišnje kvote radnih dozvola za zapošljavanje stranca za kalendarsku godinu 2018., Narodne novine 122/2017.
- Odluka o utvrđivanju godišnje kvote radnih dozvola za zapošljavanje stranca za kalendarsku godinu 2019., Narodne novine 116/2018.
- Odluka o utvrđivanju godišnje kvote radnih dozvola za zapošljavanje stranca za kalendarsku godinu 2020., Narodne novine 113/2019.
- Østergaard-Nielsen, E. (2003). *International Migration and Sending Countries: Key Issues and Themes*, London: Palgrave Macmillan.
- Pavić, D., & Ivanović, I. (2019). Razlike u prikupljanju migracijskih podataka: usporedba Hrvatske i odabranih europskih zemalja. *Migracijske i etničke teme*, 35(1), 7-32.
- Papastergiadis, N. (2000). *The Turbulence of Migration: Globalization, Deterritorialization and Hybridity*. Cambridge: Polity Press.
- Peračković, K., & Rihtar, S. (2016). Materijalizam kao društvena vrijednost i poticaj namjerama iseljavanja iz Hrvatske. *Migracijske i etničke teme* 32(3), 295-317.
- Pokos, N. (2017). Osnovna demografska obilježja suvremenog iseljavanja iz Hrvatske. *Političke analize* 7(31), 16-23.
- Rajković Iveta, M., & Horvatin, T. (2017). Suvremeno iseljavanje iz Hrvatske u Irsku s posebnim osvrtom na mlade iz Slavonije. *Migracijske i etničke teme* 33(3), 247-274.
- Roman, M., & Voicu, C. (2010). Some Socio-Economic Effects of Labour Migration on the Sen-

- ding Country. Evidence from Romania. *Theoretical and Applied Economics* 7 (548), 61-76.
- Schutt, R. K., & Mejía, C. (2017). Health Care Satisfaction: Effects of Immigration, Acculturation, Language. *Journal of Immigrant and Minority Health* 19, 1372-1378.
- Skupnjak Kapić, S. (2008). Globalni migracijski trendovi i međunarodna iskustva u provođenju useljeničkih politika. U: *Useljenička politika u funkciji razvoja hrvatskoga gospodarstva* (str. 117-124). Zagreb, Hrvatska gospodarska komora.
- Skupnjak Kapić, S. (2014). Migracije radne snage – globalni i europski trendovi s osvrtom na Hrvatsku. U: V. Puljiz i sur. (ur.), *Migracije i razvoj Hrvatske: Podloga za hrvatsku migracijsku strategiju* (str. 217-251). Zagreb: Hrvatska gospodarska komora.
- Stahl, C. W. (1982). Labor Emigration and Economic Development. *International Migration Review* 16(4), 869-899.
- Statistisches Bundesamt. (2021). *Bevölkerung und Erwerbstätigkeit*. Dostupno na: [https://www.destatis.de/DE/Themen/Gesellschaft-Umwelt/Bevoelkerung/Migration-Integration/\\_inhalt.html#sprg228898](https://www.destatis.de/DE/Themen/Gesellschaft-Umwelt/Bevoelkerung/Migration-Integration/_inhalt.html#sprg228898)
- Statistik Austria. (2021). Wanderungen mit dem Ausland (Außenwanderungen) 2020 nach Herkunftsfamilie und Zielländern. Dostupno na: [http://statistik.at/web\\_de/statistiken/menschen\\_und\\_gesellschaft/bevoelkerung/wanderungen/wanderungen\\_mit\\_dem\\_ausland\\_aussenwanderungen/index.html](http://statistik.at/web_de/statistiken/menschen_und_gesellschaft/bevoelkerung/wanderungen/wanderungen_mit_dem_ausland_aussenwanderungen/index.html)
- Šterc, S., & Komušanac, M. (2012). Neizvjesna demografska budućnost Hrvatske – izumiranje i supstitucija stanovništva ili demografska revitalizacija...?. *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, 21(3), 693-713.
- Šterc, S., & Brekalo, M. (2017). Imigracija stanovništva – utopijska (sigurnosna) varijanta demografske revitalizacije Europe. U: I. Šarac (ur.), *Europa u mijeni, progon i egzodus kao univerzalni problem* (str. 27-57). Mostar: Filozofski fakultet Sveučilišta u Mostaru.
- Troskot, Z., Prskalo, M. E., & Šimić Banović, R. (2019). Ključne odrednice iseljavanja visokokvalificiranog stanovništva: slučaj Hrvatske s komparativnim osvrtom na nove članice EU-a. *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu* 56 (4), 877-904.
- Wertheimer-Baletić, A. (1999). *Stanovništvo i razvoj*. Zagreb: Mate.
- Zakon o strancima, Narodne novine 133/2020.
- Župarić-Iljić, D. (2016). *Iseljavanje iz Republike Hrvatske nakon ulaska u Europsku uniju*. Zagreb: Friedrich Ebert Stiftung.

## Summary

### **INTERDEPENDENCE OF THE DEMOGRAPHIC CHARACTERISTICS OF THE EMIGRANT POPULATION AND THE LABOUR SYSTEM OF THE REPUBLIC OF CROATIA**

**Monika Balija Vincek,**

Faculty of Croatian Studies, University of Zagreb,  
Zagreb, Croatia

*The labour system of the Republic of Croatia has long ceased to function in support of the Croatian economy. In addition to unfavourable indicators of natural population change, this situation has been significantly aggravated by the intensive emigration of Croatia's population following its accession to the European Union. In the absence of measures aimed at retaining the population within the country, Croatia is facing a shortage of workers in certain professions, which is being compensated by foreign labour. The analysis conducted in this paper confirms that the demographic characteristics of the population immigrating to Croatia are considerably less favourable than those of the emigrants. This represents another dimension of the free movement of labour, which has been generating increasing developmental disparities among different parts of Europe. Countries confronted with these trends must therefore place human capital at the core of all development policies, as population outflows affect all public systems that directly depend on the demographic structure of the population. The aim of this paper is to determine the interdependence of the demographic characteristics of the emigrant contingent and the labour system of the Republic of Croatia.*

**Keywords:** Republic of Croatia, emigration, labour system, labour force, immigration.